37 010 **Wijziging van het voorstel van wet tot wijziging van de Wet op de rechterlijke organisatie, de Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren, de Wet op de Raad van State en enige andere wetten in verband met enkele wijzigingen in het belang van integere, onafhankelijke en onpartijdige rechtspraak, alsmede de regeling van enige andere onderwerpen (novelle verval onverenigbaarheid rechterschap met lidmaatschap gemeenteraad en provinciale staten)**

Nr. 5 **Verslag**

Vastgesteld 30 oktober 2026

De vaste commissie voor Justitie en Veiligheid, belast met het voorbereidend onderzoek van bovenstaand wetsvoorstel, heeft de eer als volgt verslag uit te brengen van haar bevindingen. Onder het voorbehoud dat de regering op de gestelde vragen genoegzaam zal hebben geantwoord, acht de commissie de openbare beraadslaging over dit wetsvoorstel voldoende voorbereid.

INHOUDSOPGAVE

I. Algemeen 1
Consultatie *5*

II. Artikelsgewijze toelichting 9
Artikel I 9

III. Overig 10

I. Algemeen

De leden van de D66-fractie hebben met interesse kennisgenomen van het wetsvoorstel Wijziging van het voorstel van wet tot wijziging van de Wet op de rechterlijke organisatie, de Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren, de Wet op de Raad van State en enige andere wetten in verband met enkele wijzigingen in het belang van integere, onafhankelijke en onpartijdige rechtspraak, alsmede de regeling van enige andere onderwerpen (novelle verval onverenigbaarheid rechterschap met lidmaatschap gemeenteraad en provinciale staten) (hierna: novelle). De scheiding der machten in Nederland is, terecht, doorlopend onderwerp van debat in de Staten-Generaal en daarbuiten. Beide Kamers van het parlement hebben uitvoerig gewisseld over de

oorspronkelijke wijziging van de voornoemde wetten en niet geschroomd om vragen te stellen of bevoegdheden in te zetten teneinde een uitvoerbare en proportionele wet aan te nemen. De voorliggende novelle is daarvan een resultaat. Het spanningsveld tussen enerzijds de borging van de scheiding der machten via het algemeen belang bij onafhankelijke rechtspraak en anderzijds een inbreuk op het passief kiesrecht vraagt om een zorgvuldige afweging. Middels de novelle kan de proportionaliteit van mogelijke inbreuken aan weerszijden van dit spanningsveld worden geborgd en kan de afweging daartussen van de nodige extra toelichting worden voorzien. De aan het woord zijnde leden hebben daarover nog enkele vragen.

De leden van de D66-fractie constateren dat de regering, naar aanleiding van het advies van de Afdeling advisering van de Raad van State (hierna: de Afdeling advisering) over het amendement-Helder (Kamerstuk 36243, nr. 8) dat aan de basis lag van voorliggende novelle, in de memorie van toelichting meer uitleg geeft over de bestaande regelingen en instrumenten om de mogelijke schijn van belangenverstrengeling of partijdigheid in de rechtspraak te voorkomen. Deze leden constateren daarbij dat er bijzondere aandacht wordt besteed aan in welke gevallen de inperking van het passief kiesrecht op decentraal niveau wel of niet opweegt tegen het algemeen belang bij onafhankelijke rechtspraak. In het bijzonder is dat het geval wanneer sprake is ‘van een geografische en juridisch inhoudelijke overlap van werkzaamheden’ bij de uitoefening van het rechtsprekend ambt in het geografische gebied waarbinnen ook de vertegenwoordigende rol wordt vervuld. In de nota naar aanleiding van het verslag in de ‘oorspronkelijke’ behandeling van het voorstel van wet tot Wijziging van de Wet op de rechterlijke organisatie, de Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren, de Wet op de Raad van State en enige andere wetten in het belang van integere, onafhankelijke en onpartijdige rechtspraak, alsmede de regeling van enige andere onderwerpen geeft de regering aan een verbod specifiek gericht op die gevallen niet overwogen te hebben.[1]

Tegelijkertijd lezen de leden van de D66-fractie in de toelichting over het jaarlijks geactualiseerde register voor nevenbetrekkingen. Zij zijn voorts benieuwd naar het standpunt van de regering op een aantal punten daaromtrent. Heeft de regering een ‘geografisch bepaald verbod’ wederom niet overwogen bij het oplossen van de uitdagingen rond het amendement-Helder en waarom niet? Is de regering voornemens het gesprek aan te gaan met de rechtbankpresidenten en het geactualiseerde register te benutten teneinde te monitoren hoe groot de groep is van volksvertegenwoordigers op decentraal niveau die in hetzelfde geografische gebied het rechtsprekend ambt uitoefenen? Acht de regering de verschillende rechtbanken en rechtbankpresidenten goed voorbereid op het zicht houden op mogelijke belangenverstrengeling van rechtsprekende ambtsdragers? Hoe is de regering voornemens om na verloop van tijd te evalueren of de voorgestelde regeling uit voorliggend wetsvoorstel en bijbehorende novelle toereikend is voor het navigeren

[1] Kamerstuk 36243, nr. 6, p. 8.

van de spanning op het inperken van het passief kiesrecht ten behoeve van het algemeen belang bij een onafhankelijke rechtspraak op decentraal niveau?

De leden van de D66-fractie constateren voorts dat er nu wederom een novelle wordt ingezet bij wijze van verkapt amendementsrecht vanuit de Eerste Kamer. Nu is dat gegeven de adviezen en beoogde uitwerking van het amendement-Helder niet gek, maar deze leden zijn benieuwd naar de visie van de regering op de inzet van de novelle als instrument. Wat zouden de voordelen zijn geweest als het wetsvoorstel over het terugzendrecht voor de Eerste Kamer reeds was ingevoerd?

De leden van de VVD-fractie hebben met enige verbazing en teleurstelling kennisgenomen van de novelle. Deze leden hebben destijds voor het amendement-Helder gestemd. Zij zien in de voorliggende novelle geen reden om van dat standpunt af te wijken. Zij hechten sterk aan onafhankelijke en onpartijdige rechtspraak. Het is van belang dat burgers dat ook zo ervaren. Een rechter die tegelijk als gekozen volksvertegenwoordiger politiek kleur bekent, verhoudt zich daar naar het oordeel van deze leden slecht mee, ongeacht of dat in de Tweede Kamer, provinciale staten of gemeenteraad gebeurt.

Het standpunt van de leden van de VVD-fractie is niet gewijzigd en de memorie van toelichting biedt voor deze leden geen nieuwe inzichten die niet zijn gewogen bij de stemming over het amendement-Helder op 18 maart 2025. Het bevreemdt deze leden aldus dat de novelle geen enkel nieuw inhoudelijk argument bevat ten opzichte van de argumenten die zijn gewisseld bij het debat over het wetsvoorstel Wijziging van de Wet op de rechterlijke organisatie, de Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren, de Wet op de Raad van State en enige andere wetten in verband met enkele wijzigingen in het belang van integere, onafhankelijke en onpartijdige rechtspraak, alsmede de regeling van enige andere onderwerpen (Kamerstukken 36243). Zij maken daarom graag van deze gelegenheid gebruik een aantal vragen te stellen over de aanleiding, de onderbouwing en de consistentie van de novelle.

De leden van de VVD-fractie vragen de regering hoe zij het staatsrechtelijk beoordeelt dat een door de Tweede Kamer aanvaard amendement, zonder nieuwe feiten of argumenten, via een novelle wordt teruggedraaid. Hoe verhoudt dit zich tot het gegeven dat de Eerste Kamer geen recht van amendement heeft?

In de brief van de regering aan de Eerste Kamer (Kamerstukken I 2025/26, 36243, D) leest de regering de vraag van de Eerste Kamer over een mogelijke inbreuk op het passief kiesrecht zo dat "mogelijk sprake is van een niet-proportionele inbreuk", omdat artikel 4 van de Grondwet beperkingen bij wet toestaat. De leden van de VVD-fractie vragen de regering uitdrukkelijk te bevestigen dat het amendement-Helder niet in strijd is met artikel 4 van de Grondwet. Erkent de regering dat de beoordeling van de proportionaliteit van een bij wet gestelde beperking

primair aan de formele wetgever is en dat de Tweede Kamer die afweging bij de stemming over het amendement al heeft gemaakt?

De regering heeft voorts het grote belang van spoedige inwerkingtreding van de overige onderdelen van wetsvoorstel onder nummer 36243 benadrukt, zoals de regels over financiële belangen, het integriteitsbeleid en de zaakstoedeling. De leden van de VVD-fractie zijn het daarmee eens. Deze leden merken op dat de vertraging niet voortkomt uit het amendement-Helder, maar uit het aanhouden van de behandeling in de Eerste Kamer. Kan de regering aangeven welke gevolgen de vertraging sinds september 2025 heeft gehad voor de beoogde integriteitswaarborgen? Heeft de regering overwogen het wetsvoorstel ongewijzigd te laten aanvaarden en eventuele bezwaren daarna in een afzonderlijk wetsvoorstel te adresseren? Zo nee, waarom niet?

De leden van de VVD-fractie wijzen op de nota naar aanleiding van het verslag die de regering aan de Eerste Kamer heeft gezonden (Kamerstukken I 2024/25, 36243, C). Daarin schrijft de regering onder meer:

- dat de uitsluiting van de combinatie van rechter en decentrale volksvertegenwoordiger "niet zonder meer ontoelaatbaar" is (p. 4);
- dat een weging waarbij een groter gewicht wordt toegekend aan het vertrouwen in de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de rechter "binnen het huidige grondwettelijke kader" mogelijk is (p. 5);
- dat het wenselijk is dat rechters terughoudend zijn met politiek kleur bekennen, "ook op decentraal niveau" (p. 5);
- dat de schijn van partijdigheid kan ontstaan als een rechter een regeling moet uitleggen waarover hij als volksvertegenwoordiger heeft gestemd (p. 14);
- dat het kabinet de functiecombinatie van rechter met het lidmaatschap van het Europees Parlement, het parlement, de gemeenteraad en provinciale staten "principieel onwenselijk" acht "vanuit het perspectief van het evenwicht tussen de staatsmachten" (p. 15).

De leden van de VVD-fractie constateren dat de memorie van toelichting bij de novelle op geen van deze uitspraken ingaat. Kan de regering per uitspraak aangeven of zij deze nog onderschrijft? Zo ja, hoe valt dat te rijmen met het voorstel om het verbod te schrappen? Zo nee, welke nieuwe feiten of inzichten hebben tussen augustus 2025 en april 2026 tot een ander oordeel geleid? In het bijzonder vragen deze leden voorts hoe de regering de uitspraak dat de combinatie "principieel onwenselijk" is, verenigt met de stelling in de memorie van toelichting dat een verbod "niet proportioneel" is. Kan een functiecombinatie die principieel onwenselijk is, volgens de regering toch aan het oordeel van de individuele rechter en het gerechtsbestuur worden overgelaten?

De leden van de VVD-fractie lezen dat de regering stelt dat de combinatie van rechter en decentraal volksvertegenwoordiger niet gelijk te stellen is

aan die met het lidmaatschap van de Staten-Generaal, omdat de verordenende bevoegdheid van decentrale overheden beperkter is. Deze leden merken hierover op dat een raads- of statenlid veel meer doet dan verordeningen vaststellen. Decentrale volksvertegenwoordigers controleren het college, stellen de begroting vast, nemen talloze politiek beladen besluiten en voeren campagne met een herkenbaar politiek profiel. Waarom beperkt de regering de analyse in de memorie van toelichting tot de verordenende bevoegdheid? Deelt de regering de opvatting dat de schijn van partijdigheid vooral voortkomt uit het publieke politieke profiel van de rechter en niet alleen uit diens betrokkenheid bij concrete regelgeving?

Ook de stelling dat de kans op samenvallende rollen gering is, overtuigt de leden van de VVD-fractie niet. De bestuursrechter bij de rechtbank toetst dagelijks besluiten die rechtstreeks steunen op door de gemeenteraad vastgestelde regels, zoals belastingverordeningen, verordeningen op grond van de Participatiewet, de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 en de Jeugdwet, de algemene plaatselijke verordening en het omgevingsplan. Voor provinciale staten geldt hetzelfde voor onder meer de omgevingsverordening. Kan de regering aangeven hoeveel bestuursrechtelijke zaken jaarlijks bij de rechtbanken worden behandeld waarin een gemeentelijk of provinciaal besluit of een decentrale verordening voorligt?

De leden van de VVD-fractie wijzen erop dat iedere gemeente binnen een arrondissement van een rechtbank valt en dat de rechtbank in eerste aanleg over alle bestuursrechtelijke geschillen met die gemeente oordeelt. Welke wettelijke waarborg voorkomt dat een rechter raadslid is in een gemeente binnen het eigen arrondissement? Klopt het dat die waarborg niet bestaat en dat het aan de rechter en het gerechtsbestuur zelf is om dit te voorkomen? In de memorie van toelichting uit 2022 wijst de regering erop dat het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (hierna: EHRM) bij de objectieve toets van onpartijdigheid "in toenemende mate" belang hecht aan de scheiding tussen de rechterlijke macht en de andere staatsmachten (Kamerstukken II 2022/23, 36243, nr. 3, p. 5, met verwijzing naar EHRM 22 juni 2004, Pabla Ky t. Finland). Waarom zou die ontwikkeling wel relevant zijn voor het lidmaatschap van de Staten-Generaal en niet voor dat van de gemeenteraad en provinciale staten? Hoe beoordeelt de regering in dit licht het risico dat een procespartij in een zaak tegen een gemeente objectief gerechtvaardigde twijfel heeft aan de onpartijdigheid van een rechter die elders in hetzelfde arrondissement namens een politieke partij in de raad zit?

De Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak (hierna: NVvR) plaatst haar steun voor de novelle uitdrukkelijk in de context van kritiek van politici op rechterlijke uitspraken en noemt het nodig "extra alert" te zijn op maatregelen die "de onafhankelijkheid van rechters verder onder druk kunnen zetten". De leden van de VVD-fractie menen dat het tegendeel waar is: een incompatibiliteit beschermt de rechter juist tegen twijfel aan

zijn onpartijdigheid. Graag ontvangen de voornoemde leden een reactie van de regering hierop.

De leden van de VVD-fractie merken op dat de regering stelt dat het verbod op dit moment drie personen raakt: onder de circa 2.700 (plaatsvervangend) rechters en raadsheren bevonden zich in 2024 drie raadsleden en geen statenleden (Kamerstukken I 2024/25, 36243, C, p. 2 en 8). De regering noemde de impact van het amendement daarom zelf "zeer beperkt" (p. 15). Deze leden vragen waarom dit gegeven in de memorie van toelichting bij de novelle ontbreekt. Ook vragen zij of de regering kan toelichten hoe enerzijds een maatregel die in de praktijk drie personen raakt, volgens de regering anderzijds toch een disproportionele inbreuk op het passief kiesrecht vormt? Kan de regering daarnaast actuele cijfers geven, nu op 18 maart 2026 nieuwe gemeenteraadsverkiezingen hebben plaatsgevonden?

De Vereniging van Nederlandse Gemeenten, de Nederlandse Vereniging voor Raadsleden en Statenlidnu wijzen op het risico dat de beschikbaarheid van raads- en statenleden verder onder druk komt. De leden van de VVD-fractie kunnen in algemene zin deze zorg begrijpen, maar vragen de regering hoe zwaar dit argument weegt als het gaat om drie van de ruim 8.400 raadsleden. Deelt de regering de opvatting dat dit argument in dit geval nauwelijks gewicht in de schaal legt? De Raad voor de rechtspraak stelt dat het amendement ook een disproportionele inbreuk maakt op de vrije keuze van arbeid. Deelt de regering dat oordeel, gelet op het feit dat artikel 19, derde lid, van de Grondwet eveneens beperkingen bij of krachtens de wet toelaat? Waarin zou die inbreuk bestaan, nu de rechter zijn ambt kan blijven uitoefenen zolang hij geen raads- of statenlid is? Kan de regering in ieder geval aangeven waarom dit argument niet in de memorie van toelichting is opgenomen?

In de Eerste Kamer werd bij de schriftelijke behandeling van het wetsvoorstel onder nummer 36243 verwezen naar artikel 3 van het Eerste Protocol bij het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (hierna: EVRM). De regering schreef eerder dat het EHRM zich niet heeft uitgesproken over een uitsluiting van de combinatie van rechter en decentraal volksvertegenwoordiger (Kamerstukken I 2024/25, 36243, C, p. 4). De leden van de VVD-fractie wijzen erop dat artikel 3 van het Eerste Protocol alleen ziet op de verkiezing van de "wetgevende macht". Deelt de regering de opvatting dat gemeenteraden, gelet op de rechtspraak van het EHRM (onder meer de ontvankelijkheidsbeslissing van 25 januari 2000 in Cherepkov t. Rusland, nr. 51501/99), daar niet onder vallen? Geldt dat naar het oordeel van de regering ook voor provinciale staten, gelet op hun beperkte verordenende bevoegdheid? Zo ja, erkent de regering dat het EVRM-argument geen grond biedt voor deze novelle? Zo nee, waarom niet? Deze leden vragen de regering daarnaast uitdrukkelijk te bevestigen dat zij het amendement-Helder niet in strijd acht met het EVRM.

De leden van de VVD-fractie zien dat de regering stelt dat de bestaande instrumenten om onpartijdigheid en onafhankelijkheid te waarborgen, volstaan; te weten de toets op nevenbetrekkingen door de president op grond van artikel 44 van de Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren (hierna: Wrra), het openbare register van nevenbetrekkingen, de zaakstoedeling, verschoning en wraking. Deze leden merken op dat deze instrumenten grotendeels achteraf en per individueel geval werken en vrijwel volledig afhankelijk zijn van de rechter zelf. Hoe vaak heeft een president de afgelopen tien jaar een politieke nevenfunctie, zoals het raads- of statenlidmaatschap, ongewenst verklaard op grond van artikel 44 van de Wrra? Aan de hand van welke criteria beoordeelt een president zo'n nevenfunctie? Zijn die criteria openbaar en worden ze uniform toegepast door de gerechten? Tijdens de behandeling van het wetsvoorstel in de Eerste Kamer werd erop gewezen dat rechters hun nevenfuncties niet altijd volledig opgeven. Hoe vaak is dat de afgelopen jaren vastgesteld? Hoe kan een procespartij verschoning of wraking verzoeken als het register onvolledig is?

De leden van de VVD-fractie vragen daarnaast hoe vaak de afgelopen tien jaar een rechter is gewraakt of zich heeft verschoond vanwege een politieke nevenfunctie. Als die gegevens niet beschikbaar zijn, waarop baseert de regering dan de stelling dat deze instrumenten toereikend zijn? De NVvR stelt dat een rechter die raads- of statenlid is, geen recht hoort te spreken in de regio waar de betrokken gemeente of provincie ligt en geen zaken hoort te behandelen waarin die gemeente of provincie partij is. Is dit een bindende norm en, zo ja, waar is die vastgelegd en wie ziet toe op de naleving?

Artikel 13, eerste lid, van de Gemeentewet en artikel 13, eerste lid, van de Provinciewet verklaren onder meer het lidmaatschap van de Raad van State, het lidmaatschap van de Algemene Rekenkamer en het ambt van Nationale ombudsman onverenigbaar met het raads- en statenlidmaatschap. De leden van de VVD-fractie vragen de regering of daaruit volgt dat staatsraden van de Afdeling bestuursrechtspraak, met inbegrip van staatsraden in buitengewone dienst, niet tegelijk lid kunnen zijn van een gemeenteraad of provinciale staten. Geldt dat ook voor staatsraden die uitsluitend rechtsprekende taken vervullen? Zo ja, waarom is het voor de hoogste bestuursrechter ongewenst om raads- of statenlid te zijn, maar voor de bestuursrechter in eerste aanleg, die veel vaker over gemeentelijke en provinciale besluiten oordeelt, niet? Zo nee, hoe rechtvaardigt de regering dat de ene staatsraad wel en de andere niet onder deze onverenigbaarheid valt?

De regering heeft in de Eerste Kamer verdedigd dat het onderscheid tussen gemeenteraden en provinciale staten enerzijds en waterschappen anderzijds "geen sprake van een willekeurig onderscheid" is, omdat alleen gemeenten en provincies een open huishouding hebben en alleen gemeenteraad en provinciale staten algemeen vertegenwoordigende organen zijn in de zin van artikel 4 van de Grondwet. Deelt de regering de conclusie van de leden van de VVD-fractie dat het amendement-

Helder daarmee een consistente lijn volgt: een onverenigbaarheid met het lidmaatschap van de vertegenwoordigende organen? In hetzelfde document schrijft de regering dat in Duitsland, Frankrijk en België een wettelijk verbod geldt op de combinatie van het ambt van rechter met regionale of lokale volksvertegenwoordigende functies. De memorie van toelichting bij de novelle vermeldt dit niet. Deze leden vragen waarom niet. Kan de regering per land toelichten hoe de onverenigbaarheid is vormgegeven, hoe die in de praktijk wordt toegepast en of daarover ooit is geoordeeld dat sprake is van een disproportionele inbreuk op het passief kiesrecht? Kan de regering in het bijzonder ingaan op artikel 293 van het Belgische Gerechtelijk Wetboek, dat de ambten van de rechterlijke orde onverenigbaar verklaart met "de uitoefening van een bij verkiezing verleend openbaar mandaat"?

De leden van de PRO-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de voorliggende novelle. Deze novelle heeft als doel om het aangenomen amendement-Helder, strekkend tot onverenigbaarheid van het rechterschap met het lidmaatschap van provinciale staten en de gemeenteraad, te laten vervallen. De leden van de toenmalige GroenLinks-PvdA-fractie hebben eerder tegen het genoemde amendement gestemd. Deze leden achtten toen het vastleggen van de onverenigbaarheid van het rechterschap met het lidmaatschap van de Tweede en Eerste Kamer en het Europees Parlement nodig, omdat daar het risico op de vermenging van de rol van rechter met die van volksvertegenwoordiger voorkomen moest worden. Een rechter zou niet in de gelegenheid moeten kunnen worden gesteld om zich over wetten te buigen die de rechter in de hoedanigheid van volksvertegenwoordiger mede tot stand heeft laten komen. Net zoals de toenmalige leden van de GroenLinks-PvdA-fractie vinden de leden van de PRO-fractie ook nu nog dat dat risico in het geval van lidmaatschap van de provinciale staten, de gemeenteraad en de waterschappen gering is, aangezien de verordenende bevoegdheden van die decentrale overheden in geografisch opzicht als ook in rechtsgebieden veel beperkter zijn dan die van het (Europees) parlement. Voor een verdere beperking van het passief kiesrecht voor rechters zien deze leden onvoldoende reden. Zij achten een dergelijke beperking van een zwaarwegend recht niet proportioneel en niet nodig. Zij kunnen zich dan ook vinden in de voorliggende novelle en hebben verder geen opmerkingen of vragen.

De leden van de CDA-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de novelle. Deze leden zijn van mening dat het amendement-Helder te vergaand is en daarmee een te grote inbreuk wordt gemaakt op het passief kiesrecht van artikel 4 van de Grondwet. Zij ondersteunen daarom het voorstel van de regering om de wet op dit punt te repareren. Zij hebben geen verdere vragen aan de regering over de novelle.

De leden van de JA21-fractie hebben met afkeuring kennisgenomen van de voorliggende novelle. Deze leden steunen de met het amendement-Helder voorgestelde onverenigbaarheid van het rechterschap met het lidmaatschap van gemeenteraden en provinciale staten. Zij achten een

wettelijke scheiding tussen deze functies van belang voor het vertrouwen in de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de rechtspraak. Zij betreuren dat de regering deze door de Tweede Kamer aangenomen waarborg wil laten vervallen.

De regering acht een wettelijk verbod op de combinatie van het rechterschap met het lidmaatschap van de Tweede Kamer gerechtvaardigd, terwijl zij voor gemeenteraden en provinciale staten bestaande waarborgen voldoende acht. Welk principieel criterium rechtvaardigt dit onderscheid? Hoe weegt de regering daarbij dat raads- en statenleden bindende verordeningen vaststellen en het bestuur controleren? Waarom vergt de scheiding van machten op decentraal niveau volgens de regering een andere wettelijke waarborg? De leden van de JA21-fractie vragen hoe de regering onderscheid maakt tussen het enkele lidmaatschap van een politieke partij en het namens die partij uitoefenen van een vertegenwoordigend ambt. Erkent de regering dat een gekozen volksvertegenwoordiger zich door zijn publieke optreden en stemgedrag nadrukkelijk verbindt aan politieke standpunten? Hoe weegt zij de gevolgen daarvan voor het vertrouwen in de onpartijdigheid van een rechter die tevens volksvertegenwoordiger is, ook wanneer geen rechtstreeks persoonlijk belang bij een concrete rechtszaak bestaat?

De memorie van toelichting wijst op het ontbreken van een noodzakelijke geografische overlap tussen de rechterlijke werkzaamheden en het politieke mandaat. De leden van de JA21-fractie vragen hoe overtuigend dit argument is wanneer gemeenteraden, bijvoorbeeld in Amsterdam, zich via moties uitspreken over landelijke of internationale kwesties, zoals de oorlog in Gaza[2]. Hoe wordt beoordeeld of een rechter die als raadslid over zo'n onderwerp een politiek standpunt heeft ingenomen, zaken kan behandelen waarin datzelfde onderwerp juridisch aan de orde komt? Daarbij wijzen deze leden op procedures over landelijk overheidsbeleid bij de rechtbank Den Haag, zoals de procedures over de coronamaatregelen. Hoe betrekt de regering bij haar afweging dat de betekenis en gevolgen van een rechterlijke uitspraak het eigen arrondissement kunnen overstijgen? Waarom zou het uitoefenen van een politiek mandaat buiten dat arrondissement het risico op de schijn van partijdigheid voldoende beperken wanneer de betrokken rechter oordeelt over een onderwerp waarover hij zich in dat mandaat heeft uitgesproken?

De regering verwijst naar zaakstoedeling, verschoning en wraking. De leden van de JA21-fractie vragen of deze instrumenten ook voldoende bescherming bieden tegen twijfel aan de institutionele scheiding tussen rechtspraak en politiek. Op grond van welke concrete criteria wordt bepaald wanneer een politiek standpunt van een rechter in zijn

[2] Het Parool, 14 november 2024, Amsterdamse gemeenteraad roept kabinet op 'internationaal recht na te leven' en verwijst naar 'dreigende' genocide (https://www.parool.nl/amsterdam/amsterdamse-gemeenteraad-roept-kabinet-op-internationaal-recht-na-te-leven-en-verwijst-naar-dreigende-genocide).

hoedanigheid van volksvertegenwoordiger gevolgen moet hebben voor de zaken die hij behandelt? Geldt daarvoor een landelijk uniforme werkwijze en wie ziet op de toepassing daarvan toe?
De regering stelt dat een geografische en juridisch inhoudelijke overlap slechts bij hoge uitzondering voorkomt. Op welke gegevens berust die stelling, hoe is dit onderzocht en kan de regering inzicht geven in het aantal rechters dat tevens raads- of statenlid is en in de gevallen waarin deze combinatie aanleiding heeft gegeven tot beperkingen bij zaakstoedeling of tot verschoning?

De leden van de BBB-fractie hebben met een kritische blik kennisgenomen van de novelle. Deze leden hechten aan een onafhankelijke en onpartijdige rechtspraak en aan het vertrouwen van burgers daarin. Zij hebben dan ook een aantal vragen en opmerkingen over de novelle.
Zij wijzen erop dat artikel 4 van de Grondwet uitdrukkelijk ruimte laat voor wettelijke beperkingen van het passief kiesrecht. Los van het feit dat in ons rechtsbestel de wetgever de uitlegger is van de Grondwet. Bovendien heeft de regering eerder zelf erkend en toegegeven dat een andere belangenafweging, waarbij meer gewicht wordt toegekend aan het vertrouwen in onafhankelijke en onpartijdige rechtspraak, binnen het huidige grondwettelijke kader mogelijk is. Deze leden herhalen graag de volgende vraag en antwoord van het kabinet, uit de nota naar aanleiding van het verslag van 15 augustus 2025 (Kamerstukken I 2024/25, 36243, C, p.5).

"Met de fractieleden van het CDA is het kabinet van mening dat het wenselijk is dat rechters terughoudend zijn met politiek kleur bekennen, ook op decentraal niveau. Ook binnen de rechtspraak is men zich daar van bewust. Zo is in de Leidraad «Onpartijdigheid en nevenfuncties in de rechtspraak» van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak opgenomen dat de rechter die een politieke nevenfunctie vervult, zich er altijd bewust van dient te zijn dat dit zijn onpartijdigheid kan beïnvloeden. Het valt, in antwoord op de vraag van de leden van de CDA-fractie, nooit uit te sluiten dat woordvoeringen en stemgedrag van decentrale volksvertegenwoordigers die tevens rechter zijn, gevolgen hebben voor het vertrouwen van sommige burgers in onafhankelijke en onpartijdige rechtspraak.
Dit zwaarwegende belang dient afgewogen te worden tegen een ander zwaarwegend belang, namelijk de inperking van het passief kiesrecht als rechters zich niet langer verkiesbaar kunnen stellen voor het lidmaatschap van de gemeenteraad en provinciale staten. Bij het ontraden van het amendement van het lid Helder heeft het kabinet aan de inperking van het passief kiesrecht een groter gewicht toegekend, juist ook vanwege de mogelijkheid van rechters om zich in zaken te verschonen en de mogelijkheid om rechters te wraken. Het maken van een andere weging (een weging waarbij een groter gewicht wordt toegekend aan het vertrouwen dat burgers moeten kunnen hebben aan de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de rechter) is, naar het oordeel van het kabinet binnen het huidige grondwettelijke kader echter

mogelijk, zoals ook in het antwoord op de leden van de fractie - GroenLinks-PvdA is verwoord."

Staat de regering nog achter die constatering? Acht zij het aangenomen amendement juridisch ontoelaatbaar of maakt zij (opnieuw) een andere belangenafweging dan de Tweede Kamer? Welke nieuwe juridische, en dan echt met klem juridische, inzichten rechtvaardigen het terugdraaien van het amendement? De leden van de BBB-fractie vragen daarnaast welke concrete Europeesrechtelijke bepalingen of rechterlijke uitspraken aan het aangenomen verbod in de weg zouden staan. Kan de regering daarbij onderscheid maken tussen EU-recht en het EVRM en toelichten in hoeverre artikel 3 van het Eerste Protocol bij het EVRM van toepassing is op gemeenteraadsverkiezingen en provinciale statenverkiezingen? Hoe verhoudt haar oordeel zich tot de brede wettelijke onverenigbaarheid in bijvoorbeeld Spanje en België? Voorts vragen deze leden waarom wraking en verschoning voldoende bescherming zouden bieden tegen de bredere schijn van politieke partijdigheid. Deze instrumenten zien immers op concrete rechtszaken. Hoe voorkomen zij dat het publiekelijk uitdragen van partijpolitieke standpunten door een rechter het vertrouwen in diens onpartijdigheid aantast, ook buiten het eigen rechtsgebied? Ook vragen deze leden de regering te bevestigen dat de beperkte reikwijdte van de GRECO[3]-aanbeveling geen belemmering vormt voor de Nederlandse wetgever om aanvullende onverenigbaarheden vast te stellen. Waarom wordt het weer in overeenstemming brengen met die aanbeveling dan als argument voor de novelle aangevoerd?

De leden van de ChristenUnie-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de novelle. Deze leden hebben zich eerder tegen het amendement-Helder uitgesproken en delen het oordeel van de regering en de Afdeling advisering dat een algeheel wettelijk verbod op de combinatie van het rechterschap met het lidmaatschap van de gemeenteraad of provinciale staten een onevenredige beperking vormt van passief kiesrecht. Wel hechten deze leden eraan dat ook de schijn van belangenverstrengeling of partijdigheid zoveel mogelijk wordt voorkomen.

De regering stelt dat, mocht in een voorkomend geval bij hoge uitzondering sprake zijn van een geografische en juridisch-inhoudelijke overlap tussen de werkzaamheden van een rechter en diens raads- of statenlidmaatschap, de bestaande instrumenten volstaan, waaronder de toedeling van zaken, verschoning en wraking. De leden van de ChristenUnie-fractie vragen de regering of zij bereid is te bevorderen dat voor deze situatie een richtlijn of nadere norm wordt vastgesteld, bijvoorbeeld voor de zaakstoedeling, zodat een rechter die ook lid is van een gemeenteraad of provinciale staten binnen het rechtsgebied van het eigen gerecht, in beginsel geen zaken behandelt waarbij die gemeente of provincie partij is of waarin verordeningen of besluiten van dat orgaan

[3] Group of States against Corruption.

aan de orde zijn. Kan de regering daarbij aangeven hoe zich dit verhoudt tot de bestaande praktijk bij de gerechten?

Consultatie
De leden van de JA21-fractie lezen dat de reacties op de internetconsultatie hoofdzakelijk kritisch waren vanuit zorgen over de onafhankelijkheid en onpartijdigheid van de rechtspraak. Welke inhoudelijke bezwaren zijn daarin aangevoerd tegen de toereikendheid van de bestaande waarborgen? Kan de regering aangeven waarom dit geen aanleiding heeft gegeven tot aanpassing van het voorstel?

II. Artikelsgewijze toelichting
Artikel I
De leden van de JA21-fractie vragen welke concrete norm na de voorgestelde wijziging van artikel 44 van de Wrra geldt voor de combinatie van het rechterschap met een politiek mandaat. Onder welke omstandigheden moet de president van een gerecht een raads- of statenlidmaatschap onverenigbaar achten met de goede vervulling van het rechterlijk ambt of het vertrouwen in de onpartijdigheid daarvan?

III. Overig
Tot slot willen de leden van de BBB-fractie hun ernstige ongenoegen uitspreken over deze gang van zaken. De regering heeft zelf uitdrukkelijk erkend dat de door de Tweede Kamer gemaakte belangenafweging binnen het huidige grondwettelijke kader mogelijk is. Het amendement is desondanks aangenomen tegen de wens van de regering in. Nu wordt de uitkomst daarvan via een novelle opnieuw ter discussie gesteld, bij een inmiddels gewijzigde samenstelling van de Tweede Kamer. Dit wekt de kwalijke indruk dat de regering een nieuwe Kamermeerderheid aangrijpt om alsnog haar politieke gelijk te halen, onder verwijzing naar juridische bezwaren die zij eerder zelf heeft gerelativeerd.

De zorgen van Eerste Kamerfracties rechtvaardigen een zorgvuldig juridisch antwoord, maar vormen op zichzelf geen bewijs dat het aangenomen amendement ongrondwettig of Europeesrechtelijk ontoelaatbaar is. De leden van de BBB-fractie vinden het een bijzonder lelijke gang van zaken wanneer een politiek onwelgevallige keuze van de Tweede Kamer langs deze weg wordt teruggedraaid. Kan de regering ondubbelzinnig aangeven of deze novelle juridisch noodzakelijk is of dat zij hiermee alsnog een politieke voorkeur probeert door te zetten waarvoor zij bij de eerdere behandeling geen meerderheid tegen het amendement-Helder kreeg?

De voorzitter van de commissie,
Eerdmans

Adjunct-griffier van de commissie,
Van Thiel